

обвинуваченого і суд враховує його показання, які були надані ним під час досудового розслідування в статусі підозрюваного.

Незважаючи на зміну нормативної регламентації окремих правових процедур та відмову від деяких процесуальних інститутів, зміни і доповнення до 615 КПК України в цілому не можна кваліфікувати як відступ від зобов'язань за ст. 6 Конвенції про захист справ людини та основоположних свобод. Однак більшість таких новацій вимагають належного правозастосування з урахуванням положень Конвенції та практики ЄСПЛ.

Список використаних джерел:

1. Довідник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf (дата звернення: 05.06.2022).
2. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 58 с. URL: <https://www.academia.edu/78447702> (дата звернення: 05.06.2022).
3. Капліна О. В. Імплементация міжнародно-правових стандартів у кримінальному провадженні України. URL: <http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/doklad/5.pdf> (дата звернення: 05.06.2022).

Ключові слова: право на справедливий суд, суд, встановлений законом, право на конфронтацію, показання, свобода від самовикриття.

Key words: the right to a fair trial, the court established by law, the right to confrontation, testimony, freedom from self-disclosure.

БАБЧИНСЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук*

ПОРЯДОК ІНІЦІУВАННЯ СЛІДЧИХ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ

Для вітчизняної моделі кримінального процесу доволі традиційним та вже певною мірою усталеним є підхід, за якого сторона захисту має обмежені можливості збирання доказів у досудовому провадженні. Так, відповідно до ст. 93 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) сторона захисту здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів

місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Не зважаючи на загальну оцінку КПК України як такого, що значно розширює засаду змагальності, процесуальна залежність суб'єктів, що відносяться до сторони захисту в частині можливостей збирання та перевірки доказів є очевидною [1, с. 307].

Відповідно до ст. 220 КПК України клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій та у випадках, установлених КПК України, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

При цьому постановою слідчого, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді (ч. 3 ст. 93, п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України).

Аналіз положень ст. 220 КПК України не дозволяє визначити коло обставин, які мають бути враховані слідчим, прокурором при розгляді та вирішенні такого клопотання та стати підставами для його задоволення або відмови у його задоволенні.

Втім, нормативна модель, за якою сторона захисту може брати участь в ініціюванні проведення слідчих розшукових дій виключно шляхом подання відповідного клопотання слідчому, прокурору з можливістю подальшого оскарження відмови у його задоволенні слідчому судді, у фаховій літературі викликала серйозну полеміку, яка супроводжується наданням численних пропозицій щодо зміни та вдосконалення такої правової регламентації.

Деякі науковці пропонують нормативно закріпити право сторони захисту на безпосереднє звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення певних слідчих (розшукових) дій. Зокрема, О. Ю. Костюченко зазначає, що «пряма залежність сторони захисту від рішення сторони обвинувачення щодо доцільності проведення тих чи інших процесуальних дій та явна невідповідність строків реагування судового органу на звернення двох сторін при вирішенні ідентичних питань в процесі досудового розслідування свідчить про відсутність рівності сторін та недостатню реалізацію змагальності в кримінальному провадженні. Ця проблема може бути вирішена шляхом законодавчого закріплення права безпосереднього звернення сторони захисту до слідчого судді з клопотанням про дачу дозволу на проведення слідчих дій та порядку його реалізації» [2, с. 42].

Така пропозиція викликає заперечення, адже вона передбачає розширення компетенції слідчого судді за рахунок невласливих йому повноважень, не кажучи вже про потенційний ризик перевантаженості судової системи клопотаннями такого роду.

Не достатньо переконливими, на нашу думку, є й пропозиції тих дослідників, які вважають за доцільне закріпити на законодавчому рівні обов'язок слідчого, прокурора задовольнити клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій тільки у випадку, коли вони спрямовані на встановлення обставин, які ще не було встановлено, проте вони мають значення для справи [3, с. 120]. У такому випадку між сторонами кримінального провадження все одно виникатиме правовий спір з приводу того, чи були певні обставини встановлені раніше у цьому ж провадженні, який повинен бути вирішений у порядку судового контролю, а, отже, не має жодних переваг над чинною правовою регламентацією.

Слід зазначити, що визначений кримінально-процесуальним законом порядок розгляду слідчим суддею скарг сторони захисту на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій відзначається суттєвою нормативною прогальністю, що позначилася на єдності та послідовності судової практики.

Передусім, викликає зауваження саме формулювання останнього речення другого абзацу ч.3 ст. 93 та п.7 ч.1 ст. 303 КПК України в частині можливості оскарження постанови слідчого, прокурора саме про **відмову в задоволенні** клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій. Як видається, порушення прав сторони захисту під час розгляду клопотань в порядку ст. 220 КПК України може полягати не лише у необґрунтованій відмові у їх задоволенні, але й у неналежному розгляді, що пов'язаний із порушенням встановленого ч. 1 ст. 220 КПК України строку такого розгляду, повній бездіяльності щодо розгляду таких клопотань, частковому задоволенні клопотання. В Листі ВССУ «Узагальнення про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17 (далі – Лист ВССУ від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17) наголошується на тому, що предметом судового контролю під час розгляду аналізованої категорії скарг є не лише прийняте слідчим, прокурором рішення стосовно задоволеного клопотання, а й дотримання інших процесуальних вимог щодо проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, які ініціюються перед органами досудового розслідування у кримінальному провадженні [4].

Водночас, у Листі ВССУ від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17 наголошується на необхідності розмежування бездіяльності, зумовленої невиконання слідчим, прокурором положень ст. 220 КПК України (згідно з п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України), та оскарження постанови про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій (згідно з п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України). І хоча з теоретичної точки зору бездіяльність, пов'язана з нездійсненням розгляду клопотання, і рішення про

відмову у його задоволенні мають різну правову природу (в першому випадку йдеться про порушення вимог кримінального процесуального закону, а у другому – про реалізацію слідчим, прокурором процесуальної дискреції в межах наданих повноважень, щодо якої виникає спір), але впливають із єдиного юридичного факту – подання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, клопотання в порядку ст. 220 КПК України, а відтак у нормативних приписах ч. 1 ст. 303 КПК України мають бути згруповані в межах єдиної підстави для оскарження.

У практичній площині виникає питання і щодо визначення правильної форми захисту прав сторони захисту за результатами розгляду слідчим суддею скарг на постанови слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій. Аналіз судової практики показує, що слідчі судді у резолютивних частинах відповідних ухвал вказують, як правило, на зобов'язання слідчого, прокурора розглянути клопотання та повідомити заявника про результати його розгляду замість покладення обов'язку здійснити процесуальні дії, про які йдеться в клопотанні [5; 6]. ВССУ у Листі від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17 зазначив, що ухвали слідчих суддів, в яких за результатами розгляду відповідних скарг не приймається конкретне рішення щодо зобов'язання вчинити слідчу (розшукову) дію, не відповідають вимогам кримінально-процесуального закону.

Водночас, куди більше складною у практичному розрізі є ситуація, за якої слідчі та прокурори формально задовольняють клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, але фактично їх не проводять. В Узагальненні ВССУ «Про практику вирішення слідчими суддями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями» вказується на те, що не може розцінюватись як бездіяльність, передбачена п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, невчинення слідчих (розшукових) дій, які ініціює заявник, оскільки відповідно до ст. 220 КПК України має бути забезпечено лише розгляд відповідного клопотання, нездійснення якого і є предметом оскарження відповідно до вказаного пункту. Тобто, така бездіяльність не підлягає оскарженню ані на підставі п. 1, ані на підставі п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України. В. А. Завтур пропонує вирішення цієї проблеми через застосування механізму, передбаченого ч. 6 ст. 28 та 114 КПК України, шляхом подання слідчому судді клопотання про встановлення граничного строку проведення таких процесуальних дій [7, с. 156]. Незважаючи на певну слушність таких пропозицій, як видається, цей аспект у кримінальному процесуальному законі має знайти чітке відображення, адже практичний запит на його вирішення безперечний.

Узагальнюючи дані тези щодо вдосконалення правового порядку та забезпечення юридичної визначеності можливостей сторони захисту здійснити оскарження рішень, дій та бездіяльності під час розгляду, вирішення та реалізації вимог клопотань, заявлених

в порядку ст. 220 КПК України, вважаємо за доцільне викласти п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України у такій редакції: «рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора при розгляді, вирішенні клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, а також їх невиконання – особою, якою було подане відповідне клопотання, її представником, законним представником чи захисником».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес : підручник / за заг ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2018. 584 с.
2. Костюченко О. Ю. Окремі питання вдосконалення змагальної процедури доказування під час досудового розслідування кримінального правопорушення. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 37–43.
3. Кицан Ю. І. Реалізація засади змагальності сторін на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 17. С. 119–121.
4. Узагальнення про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування: Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17. ЛІГА:ЗАКОН : інформаційно-правова система. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00212.html (дата звернення: 07.15.2022).
5. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 26.04.2019 року, судова справа № 204/2988/19. Єдиний державний реєстр судових рішень : база даних. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81441470> (дата звернення: 06.05.2022).
6. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 19.06.2017 р., судова справа № 760/5182/17-к. Єдиний державний реєстр судових рішень: база даних. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67286737> (дата звернення: 04.05.2022).
7. Завтур В. А. Розгляд та вирішення слідчим суддею та судом клопотань про встановлення процесуальних строків у кримінальному провадженні: концептуальні засади нормативної моделі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 153–159.

Ключові слова: ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, дія та бездіяльність органів досудового розслідування, оскарження постанови слідчого, прокурора.

Key words: initiation of investigative (search) actions, covert investigative (search) actions, and inaction of pre-trial investigation bodies, appeal against the decision of the investigator, prosecutor.